Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostna strategija EU za rastlinske beljakovine in rastlinsko olje

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 75/13)

Poročevalec: **Lutz RIBBE**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
	mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	5. 10. 2022
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	27. 10. 2022
Plenarno zasedanje št.	573
Rezultat glasovanja	
(za/proti/vzdržani)	158/2/3

1. **Sklepi in priporočila**

1.1 Živinoreja (ki zagotavlja meso, mlečne izdelke in jajca) je gospodarsko pomembna kmetijska panoga v EU, vendar se v zadnjih letih o njej v družbi veliko razpravlja, med drugim zaradi regionalnih in globalnih okoljskih posledic intenzivne živinoreje ter zaradi velike odvisnosti te panoge od uvoza krme. Slednje zbuja pomisleke v zvezi z varnostjo krme in s prehransko varnostjo EU. Še posebej velika je odvisnost (približno 75 %) od uvoza rastlin z visoko vsebnostjo beljakovin.

1.2 Živinoreja posredno uporablja orna zemljišča zunaj EU, a tudi velik del ornih zemljišč v EU. Okoli 50 % pridelka se porabi za krmo pri proizvodnji živalskih izdelkov, za neposredno rastlinsko prehrano ljudi pa se porabi manj kot 20 % pridelka.

1.3 Že več let se razpravlja o evropski strategiji za beljakovine, vendar se razen napovedi o razširitvi pridelave beljakovinskih rastlin v Evropi ni zgodilo veliko. Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) želi v tem mnenju pojasniti, katere dodatne vidike bi bilo treba pri tem upoštevati.

1.4 EESO ugotavlja, da v EU ni veliko pomanjkanja beljakovin v sektorju (rastlinskih) živil, temveč je pomembno pomanjkanje v sektorju krmnih mešanic. Obstajajo številni dobri razlogi za razširitev pridelave beljakovin v EU, zlasti za večje vključevanje travinja v krmljenje živali. Vendar kljub sedanjemu potencialu zgolj količinsko ne bo mogoče v celoti nadomestiti velikega uvoza beljakovin z evropsko proizvodnjo, ne da bi to imelo bistvene posledice za druge sektorje kmetijske proizvodnje.

1.5 EESO nadalje poudarja, da bi lahko širitev gojenja oljnic v EU imela tudi pozitivne učinke, kot so samozadostna oskrba z gorivom za traktorje, večja razpoložljivost oljnih pogač, ki imajo odličen potencial kot beljakovinska krma, in povečano kolobarjenje.

1.6 Razpoložljive kmetijske površine so namreč absolutni omejevalni dejavnik. V konvencionalnem in ekološkem kmetovanju se nenehno sprejemajo inovativni ukrepi za povečanje produktivnosti, vendar so tudi ti že skoraj dosegli svoje meje, kar zadeva obseg proizvodnje. EESO zato meni, da mora EU nujno izvesti študijo o vseevropskem potencialu in deležu površin, na katerih bi lahko pridelovali beljakovinske rastline in oljnice znotraj EU.

1.7 Pomemben del evropske strategije za beljakovine mora biti uskladitev živinoreje kot celote s cilji EU in OZN v zvezi z evropsko in svetovno prehransko varnostjo, avtonomijo oskrbe in trajnostnostjo. Povečanje pridelave beljakovin v EU je le del tega. Na svetovni ravni se trend, da se svetovna povprečna poraba mesa in mlečnih izdelkov na prebivalca približuje sedanjim ravnem razvitih gospodarstev, ne zdi združljiv s cilji trajnostnega razvoja OZN.

1.8 Evropska strategija za beljakovine in olje bi morala prispevati tudi k trajnostnemu razvoju podeželskih območij v skladu z dolgoročno vizijo EU o podeželskih območjih, na primer z razvojem novih samozadostnih regionalnih vrednostnih verig.

1.9 Nemška vlada je ustanovila komisijo za prihodnost kmetijstva (*Zukunftskommission Landwirtschaft*, ZKL), v kateri so zastopane vse zadevne družbene skupine in ki je s celostnim pristopom pripravila predloge za trajnostni kmetijski in prehranski sistem, kar vključuje živinorejo. Predlagala je spremembe proizvodnih metod, ki naj bi se izvajale s sklopom instrumentov (povračilo prek trgov in premij), da bi prilagoditev po možnosti omogočili vsem kmetom. EESO Evropski komisiji priporoča, naj natančneje preuči ustroj tega postopka in preveri, ali bi bil primeren tudi za razvoj evropske strategije za beljakovine.

1.10 Strategija za beljakovine, katere cilj bi bila tudi strateška avtonomija oskrbe, bo morala vključevati naslednje elemente:

— spodbujanje raziskav in inovacij na področju rastlinskih beljakovin vzdolž celotne vrednostne verige ter za uporabo rastlinskih virov beljakovin, ki je usmerjena v potrebe in optimizirana,

— razvoj in močnejše spodbujanje potenciala za proizvodnjo beljakovin v EU,

— krepitev trajnostne domače proizvodnje rastlinskih beljakovin v skladu z visokimi evropskimi standardi,

— razvoj in širitev regionalnih vrednostnih verig in regionalnih predelovalnih zmogljivosti,

— stalno sodelovanje z institucijami in kmetijskimi organizacijami za spodbujanje gojenja in uporabe domačih rastlinskih beljakovin v živilski industriji in industriji krme,

— nadaljnje povečanje potenciala poljščin z izboljšanjem in razširitvijo strategij reje,

— razširitev izobraževalnih in svetovalnih storitev ter prenosa znanja,

— omogočanje in pospeševanje pridelave beljakovinskih rastlin na površinah z ekološkim pomenom,

— večja povezanost živinoreje z regionalnimi možnostmi za krmljenje,

— dosledno spoštovanje veljavnih mejnih vrednosti za onesnaževanje z emisijami (nitrati v površinskih vodah in podtalnici, amonijak itd.), internalizacija zunanjih stroškov,

— spodbujanje živalim še posebej prijaznih načinov reje z informiranjem potrošnikov in označevanjem proizvodov,

— določitev standardov proizvodnje in kakovosti v zvezi z zdravstvenimi in okoljskimi posledicami uvoza proizvodov, ki konkurirajo proizvodom iz EU,

— spremljajoča kampanja obveščanja o okoljskih in zdravstvenih posledicah različnih prehranjevalnih navad.

2. **Uvod in ozadje**

2.1 Kmetijska politika in praksa EU sta bili doslej uspešni pri preskrbi s hrano, zdaj pa sta med drugim s svojo strategijo „od vil do vilic“ vse bolj osredotočeni na vprašanja trajnostnosti ter doseganje ciljev zelenega dogovora in ciljev trajnostnega razvoja. Vsaj od pandemije COVID-19 in vojne v Ukrajini je v ospredju tudi strateška avtonomija oskrbe.

2.2 Živinoreja (ki zagotavlja meso, mlečne izdelke in jajca) je gospodarsko pomembna panoga v EU, vendar se v zadnjih letih zaradi različnih razlogov o njej v družbi veliko razpravlja, med drugim zaradi njene velike odvisnosti od uvoza krme.

2.3 Evropski parlament v resoluciji o *evropski strategiji za spodbujanje beljakovinskih poljščin* ([1]) navaja, da „je zaradi potreb sektorja živinoreje […] pomanjkanje rastlinskih beljakovin v Evropski uniji še vedno veliko“ in da „se razmere […] kljub uporabi soproizvodov iz proizvodnje biogoriv v živalski krmi […] žal niso občutno izboljšale“. „Evropska unija tako beljakovinskim rastlinam namenja le 3 % ornih zemljišč in več kot 75 % rastlinskih beljakovin uvaža predvsem iz Brazilije, Argentine in Združenih držav Amerike“ ([2]), čeprav se je proizvodnja rastlin, bogatih z beljakovinami, v EU med letoma 1994 in 2014 povečala s 24,2 na 36,3 milijona ton (+ 50 %); skupna poraba pa se je v istem obdobju povečala z 39,7 na 57,1 milijona ton (+ 44 %) ([3]). Politične odločitve, kakršen je sporazum Blair House, so bistveno prispevale k nastanku teh odvisnosti.

2.4 Posebno, za industrijo krme ([4]) skorajda prevladujočo vlogo ima „[s]ojina moka[, ki] je zaradi visoke vsebnosti beljakovin (več kot 40 %), vsebnosti aminokislin in celoletne razpoložljivosti, kar zmanjšuje potrebo po pogosti spremembi sestave, zaželena sestavina v sestavi krmne mešanice“ ([5]). Poraba soje v Evropi se je povečala z 2,4 milijona ton leta 1960 na skoraj 36 milijonov ton na leto. Za zadostitev tega ogromnega povpraševanja po soji je potrebnih skoraj 15 milijonov hektarjev, „od katerih je 13 milijonov hektarjev v Južni Ameriki“ ([6]); to je več kot celotna površina ornih zemljišč Nemčije (11,7 milijona hektarjev) ([7]). Veliko večino uvožene soje (približno 94 %) sestavljajo gensko spremenjene sorte.

2.5 Beljakovinske rastline z visoko vsebnostjo beljakovin (nad 15 %), ki jih Komisija navaja v svojem dokumentu ([8]), „predstavljajo približno 1/4 skupne oskrbe s surovimi rastlinskimi beljakovinami v EU. Čeprav žita in travinje **znatno** prispevajo k skupni oskrbi z rastlinskimi beljakovinami“, pa preseneča, da Komisija žit in travinja ne upošteva v svojih strateških razmislekih o rastlinskih beljakovinah „zaradi nizke vsebnosti beljakovin oziroma majhnega pomena za trg“ ([9]). EESO takšnega argumentiranja ne more sprejeti.

2.6 Visoka stopnja uvoza, zlasti soje, je predvsem posledica dejstva, da je proizvodnja soje zaradi naravnih pogojev pridelave v ZDA in Južni Ameriki veliko cenejša; poleg tega imajo pomembno vlogo nekateri bistveno nižji okoljski in socialni standardi; primer tega sta krčenje naravnih gozdov v Južni Ameriki ter prisilno razseljevanje domorodnih ljudstev in malih kmetov ([10]). EESO pozdravlja, da je Komisija prepoznala ta problem in se zavzema za oskrbovalne verige brez krčenja gozdov ([11]).

([1]) Resolucija Evropskega parlamenta z dne 17. aprila 2018 o evropski strategiji za spodbujanje beljakovinskih poljščin (UL C 390, 18.11.2019, str. 2).

([2]) Resolucija Evropskega parlamenta z dne 17. aprila 2018 (UL C 390, 18.11.2019, str. 2), točka E. Opomba EESO: 75-odstotna odvisnost se nanaša na beljakovinske rastline z veliko vsebnostjo beljakovin, pomembna preskrba živali z beljakovinami iz travinja in žit pa se v številnih razpravah iz neznanega razloga zanemarja.

([3]) Resolucija Evropskega parlamenta z dne 17. aprila 2018 (UL C 390, 18.11.2019, str. 2), točka L.

([4]) Poročilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu o razvoju rastlinskih beljakovin v Evropski uniji (COM(2018) 757 final, str. 2).

([5]) COM(2018) 757 final, str. 3.

([6]) Resolucija Evropskega parlamenta z dne 17. aprila 2018 (UL C 390, 18.11.2019, str. 2), točka L.

([7]) Kmetijske površine v Evropi (vključno s pašniki in travniki) v EU po podatkih Eurostata skupaj znašajo približno 174 milijonov hektarjev (podatki pred izstopom Združenega kraljestva iz EU).

([8]) COM(2018) 757 final.

([9]) Resolucija Evropskega parlamenta z dne 17. aprila 2018 (UL C 390, 18.11.2019, str. 2).

([10]) Mnenje EESO Zmanjšanje tveganja za krčenje in degradacijo gozdov, ki sta povezana s proizvodi, danimi na trg EU (UL C 275, 18.7.2022, str. 88).

([11]) Mnenje EESO Zmanjšanje tveganja za krčenje in degradacijo gozdov, ki sta povezana s proizvodi, danimi na trg EU (UL C 275, 18.7.2022, str. 88).

EU niti v zadnjih predlogih za reformo SKP niti v pogajanjih z državami Mercosurja ni pripravila zadostnih pobud, ki bi omogočile dejansko zmanjšanje odvisnosti od uvoza.

2.7 V zvezi s tem velja omeniti, da je v okviru dosedanje SKP pridelava beljakovin uživala ugodnosti zlasti zaradi površin z ekološkim pomenom, ki pa bodo z reformo odpravljene: rastline, ki vežejo dušik, se navajajo kot najpogostejša vrsta na površinah z ekološkim pomenom; gojijo se na kar 37 % tovrstnih površin. Predloženi nacionalni strateški načrti za izvajanje nove SKP še niso bili ocenjeni, zato EESO še ne more presoditi, ali bodo prispevali k izboljšanju ali poslabšanju. Državam članicam so sicer na voljo različne možnosti (zlasti vezana plačila) za spodbujanje pridelave, vendar prve analize kažejo, da a) jih ne bodo uporabljale vse države članice in b) višina podpore ni dovolj privlačna.

2.8 EESO ima jasno stališče, da je „izboljšanje samooskrbe EU z beljakovinami […] zaželeno z vseh vidikov. Uvoz sojinih zrn iz tretjih držav lahko povzroči deforestacijo, degradacijo gozdov in uničenje naravnih ekosistemov v nekaterih državah proizvajalkah. Z razvojem metuljnic in stročnic z visoko vsebnostjo beljakovin v Uniji bi omejili uvoz, s čimer bi pozitivno vplivali na podnebje in okolje“ ([12]).

2.9 Temu stališču ne nasprotuje nobena stran. Nasprotno, v EU se že dolgo razpravlja o potrebi po ustrezni evropski strategiji za beljakovine, vendar so te razprave doslej privedle le do zaveze za razvoj evropske proizvodnje beljakovin in do instrumentov, navedenih v točki 2.7. Torej smo še zelo oddaljeni od učinkovite evropske strategije za beljakovine.

2.10 Od začetka pandemije COVID-19 in vsekakor od vojne v Ukrajini je jasno, da globalna delitev dela in trgovinski odnosi nimajo le pozitivnih učinkov. Lahko povzročijo težave, ki doslej sploh še niso bile ali pa niso bile dovolj obravnavane. Novo izhodišče je strateška avtonomija oskrbe. Ne glede na to, ali gre za vrzeli v dobavi zaščitnih mask, zdravil, polprevodnikov ali fosilne energije, kot so plin, nafta in premog: odvisnost lahko povzroči hude gospodarske in družbene motnje.

2.11 Vojna v Ukrajini in njene pričakovane dolgoročne posledice bodo trajno vplivale na evropski in svetovni kmetijski sektor ter evropsko živilsko industrijo, zato so potrebne spremembe.

2.12 EESO zato v resoluciji *Vojna v Ukrajini ter njene gospodarske, socialne in okoljske posledice* ([13]) navaja tudi, „da bo imel konflikt neizogibno hude posledice za agroživilski sektor EU, ki bo potreboval dodatno podporo; v zvezi s tem opozarja, da mora EU okrepiti svojo zavezo o uresničitvi **trajnostnih prehranskih sistemov** ter […] da] mora zlasti izboljšati prehransko varnost, tako da zmanjša odvisnost od ključnih uvoženih kmetijskih proizvodov in vložkov“.

2.13 EESO hkrati poudarja, „da posledice vojne ne bi smele škodovati podnebnim ukrepom in trajnostnosti“ ter da cilji trajnostnega razvoja iz Agende 2030 spodbujajo tudi mir, varnost in zmanjšanje revščine. Napredek pri uresničevanju te agende in pravičnega prehoda bi bil dosežen z **evropskim zelenim dogovorom**.

2.14 To vprašanje so obravnavali tudi voditelji držav in vlad EU, ki so 11. marca 2022 v Versajski izjavi navedli: „Izboljšali bomo našo prehransko varnost z zmanjšanjem odvisnosti od ključnih uvoženih kmetijskih proizvodov in vložkov, zlasti s povečanjem proizvodnje rastlinskih beljakovin v EU.“ ([14])

([12]) Raziskovalno mnenje EESO na zaprosilo francoskega predsedstva Prehranska varnost in trajnostni prehranski sistemi (UL C 194,12.5.2022, str. 72), točka 1.3(ii).
([13]) Resolucija EESO, sprejeta na plenarnem zasedanju 24. marca 2022 (UL C 290, 29.7.2022, str. 1).
([14]) https://www.consilium.europa.eu/media/54783/20220311-versailles-declaration-sl.pdf

3. **Dejstva in trendi**

3.1 EESO meni, da je treba pri pripravi celovite evropske strategije za beljakovine temeljiteje razpravljati o sistemskih vprašanjih in jih bolj upoštevati. To vključuje pojasnitev vprašanja, kako sedanji sistem oceniti z vidika strateške evropske avtonomije oskrbe ter trajnostnosti in katere so prednosti in slabosti za kmete, potrošnike, okolje in rejne živali. Vendar je treba upoštevati tudi sedanje trende, ki vplivajo na oskrbo z beljakovinami.

Hrana, gorivo ali krma – kaj pridelujemo in kaj se zgodi s pridelkom kulturnih rastlin?

3.2 Trenutno velika proizvodnja mesa v Evropi ne bi bila mogoče brez obsežnega uvoza beljakovin, čeprav se že zdaj velik del kmetijskega pridelka nameni za krmo. V Nemčiji sta to na primer kar skoraj dve tretjini celotnega pridelka, tj. skoraj vse travinje (ki ga za prehrano ljudi seveda ne moremo neposredno uporabljati) ter 60 % koruze in žit ([15]). Druga najpomembnejša uporaba pridelka v smislu količine ni rastlinska hrana, temveč proizvodnja tehnične energije (koruza za bioplin, oljna ogrščica za biodizel ter žita in sladkorna pesa za bioetanol). Šele na tretjem mestu je neposredna uporaba rastlin za hrano. Živila rastlinskega izvora, ki se zaužijejo v Nemčiji, in sicer krušno žito, krompir, sladkor, repično olje in vrtnine, predstavljajo zgolj 11 % celotne rastlinske pridelave.

3.3 Za krmo se uporabi tudi 93 % uvoženih rastlinskih beljakovin. O tem uvozu ter o obsegu in intenzivnosti proizvodnje mesa se v zadnjih letih v družbi obsežno razpravlja.

3.4 Predpostavljati moramo dvoje: prvič, V EU ni veliko pomanjkanja beljakovin v samem sektorju (rastlinskih) živil, temveč je pomembno pomanjkanje v sektorju krmnih mešanic. Drugič, velik uvoz beljakovin bo nemogoče v celoti nadomestiti z evropsko proizvodnjo, ne da bi to imelo bistvene posledice za druge sektorje kmetijske proizvodnje.

3.5 Razpoložljive kmetijske površine so namreč absolutni omejevalni dejavnik. V konvencionalnem in ekološkem kmetovanju se nenehno sprejemajo inovativni ukrepi za povečanje produktivnosti, vendar so tudi ti že skoraj dosegli svoje meje, kar zadeva obseg proizvodnje. Nemško združenje za industrijsko predelavo oljnic je na podlagi poglobljene analize ugotovilo, da je treba še naprej ohranjati dobavne poti teh virov beljakovin, saj popolne samooskrbe z domačimi beljakovinami še vedno ni mogoče uresničiti ([16]).

3.6 Teh temeljnih trditev se ne sme razumeti napačno, saj v EU obstajajo številni dobri razlogi za intenzivno spodbujanje večje pridelave beljakovinskih rastlin in oljnic. Vežejo dušik v tleh, zmanjšujejo potrebo po mineralnem dušiku, izboljšujejo kakovost in rodovitnost tal ter pozitivno prispevajo k blažitvi podnebnih sprememb (npr. manjše potrebe po prevozu, manj krčenja gozdov, zmanjšana poraba virov). Razširjeno kolobarjenje zmanjšuje razširjenost škodljivih organizmov in pozitivno vpliva na biotsko raznovrstnost. Danes se beljakovinske rastline pridelujejo na zelo majhnem delu (približno 3 %) kmetijskih površin. Povečanje te pridelave je sicer zelo smiselno, vendar bo neizogibno škodovalo drugim oblikam pridelave, npr. pridelavi poljščin ali energijskih poljščin, ali pa bo v nasprotju z drugimi naravovarstvenimi ukrepi.

Sedanji trendi

3.7 Zato je priporočljivo najprej opisati in analizirati trende, ki bi lahko vplivali na živinorejo in prehrano živali v prihodnosti ter s tem na potrebe po beljakovinah in njihovo kakovost.

([15]) Leta 2017 je kmetijska površina v EU (27) obsegala 178,7 milijona hektarjev: od tega je bilo 105,5 milijona hektarjev ornih zemljišč, od katerih se jih je 63 % (66,8 milijona hektarjev) uporabljalo za pridelavo živalske krme (https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1196852/umfrage/landwirtschaftliche-flaechen-in-der-eu-nach-nutzungsart/).

([16]) Verband der ölsaatenverarbeitenden Industrie in Deutschland (OVID) (Združenje za industrijsko predelavo oljnic v Nemčiji): *Eiweißstrategie 2.0 (Strategija za beljakovine 2.0)*, 2019.

3.7.1 Po eni strani se vedenje potrošnikov in potrošniške navade že spreminjajo. Vse več potrošnikov zmanjšuje porabo mesa ali pa mesa sploh ne uživa več. Velika poraba mesa v Evropi je zdaj vprašljiva tudi zaradi prehranskih razlogov. V nekaterih državah članicah se je potrošnja mesa že zmanjšala ([17]). To jasno kažejo ne le statistični podatki, temveč tudi police supermarketov, kjer je vse več nadomestkov mesa iz beljakovinskih rastlin.

3.7.2 Drugi trend je mogoče opisati kot „manj mesa, zato pa meso boljše kakovosti“: vse več je prestižnih proizvodov, ki temeljijo na večji dobrobiti živali in regionalnosti, kar vpliva na krmljenje. Vse več potrošnikov je pozornih na to, kako se živali redijo in ali so bile na primer krmljene z lokalno proizvedeno krmo in/ali krmo brez gensko spremenjenih organizmov, ali imajo dostop do pašnikov itd. V EU je glede tega že opazna visoka stopnja razlikovanja.

3.7.3 Ta trend je v preteklosti veljal za majhno nišo, vendar se kažejo pomembne spremembe: številne velike verige supermarketov v več državah članicah za sveže mesne proizvode že postopno povečujejo zahteve glede dobrobiti živali in okoljske uspešnosti. Pričakovati je tudi druge korenite spremembe: tako bodo od leta 2030 nekateri veliki diskonti vso ponudbo svežega mesa nabavljali samo še iz proste in vrhunske reje. Preusmeritev velja za vse skupine rejnih živali (govedo, prašiče, piščance in purane).

3.7.4 Tudi povečanje ekološke pridelave v EU, ki je načrtovano oz. se že izvaja, bo vplivalo na oskrbo s krmo (in uvoz soje). Po podatkih Evropske komisije se je ekološka živinoreja doslej vsako leto povečala za 10 %. 25-odstotni cilj strategije „od vil do vilic“ bi to še dodatno spodbudil, če bi se trgi ustrezno razvijali, k temu pa bo prispevala SKP. Ker se samo 6 % sojinih zrn po vsem svetu trži kot gensko nespremenjena soja, morajo kmetije poiskati alternative in/ali pridelati več lastne krme.

3.7.5 Tudi pri mleku je že videti jasne spremembe: v številnih državah članicah sektor maloprodaje živil od mlekarn zahteva mleko in mlečne proizvode brez uporabe genskega inženirstva pri krmljenju krav. Zato na primer v Nemčiji pri približno 70 % proizvodnje mleka ni več krmljenja s sojino moko. Tudi trg se je začel razlikovati: primer za to so mleko pašne reje, seneno mleko in gorsko mleko. Vendar mlečni izdelki še vedno ostajajo pomemben in vsem dostopen vir beljakovin v okviru uravnotežene prehrane vseh starostnih skupin.

3.7.6 V zvezi s tem je treba spomniti na informativno poročilo EESO *Koristi ekstenzivne živinoreje in organskih gnojil v okviru evropskega zelenega dogovora* ([18]), v katerem je navedeno, da je ekstenzivna živinoreja (na trajnih pašnikih in travinju) posebnega pomena ne samo za biotsko raznovrstnost ter druge okoljske izboljšave, ampak tudi „pri pridelavi trajnostne, zdrave, varne in visokokakovostne hrane, zlasti zaradi naraščanja svetovnega prebivalstva“. Nujnost večjega upoštevanja „vloge pašnikov/travnikov detelje kot pomembnih virov beljakovin za prežvekovalce“ je navedena še v enem mnenju EESO ([19]).

3.7.7 Druga, popolnoma drugačna veja razvoja, ki ima lahko katastrofalne posledice za kmetijstvo, tradicionalno živinorejo in celotni agroživilski sistem v tem sektorju, je razvoj tako imenovanega „umetnega mesa“, ki pa nima ničesar skupnega z mesom, temveč je industrijski izdelek, proizveden v reaktorjih. Tega trenda ne spodbujajo potrošniki ali kmetje, ampak velika multinacionalna podjetja, kot so Cargill, Tyson Foods in Nestlé. Raziskujejo ali razvijajo prakse za proizvodnjo umetnega mesnega tkiva v industrijskih reaktorjih. Trdijo, da lahko to, kar kmetje počnejo že skozi celo zgodovino človeštva, s tem ko se ukvarjajo s tradicionalno živinorejo (tj. omogočijo rast celic), v reaktorju dosegajo z veliko manjšo

([17]) V Nemčiji se je potrošnja svinjskega mesa na prebivalca med letoma 1995 in 2021 zmanjšala z 39,8 kg na 31 kg.
([18]) Informativno poročilo EESO *Koristi ekstenzivne živinoreje in organskih gnojil v okviru evropskega zelenega dogovora*.
([19]) Raziskovalno mnenje EESO na zaprosilo francoskega predsedstva Prehranska varnost in trajnostni prehranski sistemi (UL C 194, 12.5.2022, str. 72).

porabo zemljišč, vprašljivo pa je, ali pri tem porabijo tudi manj vode in drugih virov. Odprta ostajajo tudi vprašanja glede „kakovosti“ in proizvodnih stroškov. EESO poziva k široki družbeni razpravi o tem morebitnem razvoju in njegovih negativnih posledicah za živinorejce in verigo proizvodnje mesa, saj lahko škoduje gospodarstvom ter stopnji zaposlenosti v vseh državah članicah in celotni Evropski uniji.

Odzivi politike

3.8 Medtem so se pojavili jasni odzivi politike, ki delno po vsebini presegajo strategijo „od vil do vilic“ in so nastali v popolnoma drugačni družbeni razpravi. V Nemčiji na primer je zvezna vlada julija 2020 ustanovila komisijo za prihodnost kmetijstva (*Zukunftskommission Landwirtschaft*, ZKL), ki jo sestavlja 32 članov iz zelo različnih družbenih skupin, tudi tradicionalnih združenj kmetov in akademskih krogov. Cilj je bil razviti vizijo za prihodnost kmetijskega in prehranskega sistema, ki jo bo sprejemala širša družba. Junija 2021 so bila priporočila soglasno sprejeta in objavljena. Sledijo skupnemu načelu: okoljska in etična (tudi z vidika živali) odgovornost kmetijstva se najučinkoviteje in najbolj trajno izboljša z iskanjem načinov za finančno nagrajevanje bolj trajnostnih proizvodnih metod z uvedbo novih instrumentov, s čimer bodo postale ekonomsko uspešne.

3.9 Na področju živinoreje se komisija za prihodnost strinja s priporočili strokovne mreže za rejne živali, ki jo je ustanovilo nemško ministrstvo za kmetijstvo. Njeni predlogi so bili objavljeni februarja 2020 ([20]) in predvidevajo strategijo za preoblikovanje reje živali z znatnim povečanjem dobrobiti živali. To vključuje financiranje z davki ali dajatvami v kombinaciji z višjimi tržnimi cenami in dodeljevanjem premij, ki je povezano z obveznim označevanjem reje živali z ustreznimi opredeljenimi standardi reje. To naj bi bilo ključnega pomena, da se zadevnim kmetom zagotovi gospodarska perspektiva. Rezultat te strategije preoblikovanja naj bi bilo preživetje živinorejskih gospodarstev ob hkratnem zmanjšanju števila živali.

3.10 Če povzamemo, lahko rečemo, da se sedanje oblike reje živali v Evropi deloma bistveno razlikujejo z vidika povpraševanja po uvozu (predvsem soje) in regionalnega vpliva na okolje. Medtem ko bolj tradicionalne metode oziroma metode ekstenzivnega ekološkega kmetovanja, vezane na zemljišča, večinoma temeljijo na regionalnih virih in krmi, imajo obvladljiv vpliv na okolje in so ponekod celo nepogrešljive za ohranjanje kulturne krajine, sedanji in rastoči obseg intenzivne živinoreje negativno vpliva na regionalno okolje in kljub že tako veliki uporabi ornih zemljišč v EU večinoma temelji na uvoženi krmi, katere pridelava ima v državah izvora velike posledice (npr. prispeva h krčenju gozdov po svetu, podnebnim spremembam in družbenim nemirom).

3.11 Pomemben del evropske strategije za beljakovine mora zato biti uskladitev živinoreje kot celote s cilji EU in OZN v zvezi z evropsko in svetovno prehransko varnostjo, avtonomijo oskrbe in trajnostnostjo. Večja pridelava beljakovin v EU je del tega, vendar se globalni trend, pri katerem se svetovna povprečna poraba mesa in mlečnih izdelkov na prebivalca približuje sedanjim ravnem razvitih gospodarstev, ne zdi združljiv s cilji OZN za trajnostni razvoj. Nujno je treba zmanjšati število rejnih živali.

3.12 Komisija za prihodnost kmetijstva je načeloma že pripravila takšno oceno sedanjega kmetijskega in prehranskega sistema kot del postopka družbenih razprav, ki bi ga morale dodatno analizirati druge države članice EU in tudi Evropska komisija. V tej oceni so po eni strani priznane nesporne pozitivne koristi kmetijstva za družbo, hkrati pa so kritično preučeni temelji in posledice razvoja proizvodnje v zadnjih letih: „Negativna plat tega napredka so oblike prekomernega

([20]) https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Tiere/Nutztiere/200211-empfehlung-kompetenznetzwerk-nutztierhaltung.html

izkoriščanja narave in okolja, od živali in bioloških tokov do nevarnega vpliva na podnebje. Kmetijstvo se sooča tudi z gospodarsko krizo. Različni dejavniki, med drugim tudi politični, so privedli do gospodarskih modelov, ki niso okoljsko, gospodarsko in socialno trajnostni. […] Glede na zunanje stroške, ki jih povzročajo prevladujoče oblike proizvodnje, nadaljevanje sedanjega kmetijskega in prehranskega sistema ni mogoče iz okoljskih in ekonomskih razlogov ter z vidika živalske etike.“ ([21])

4. **Zahteva po trajnostni oskrbi z beljakovinami in večjemu pomenu oljnic**

4.1 V Evropi, kjer je avtonomija oskrbe vse bolj priznana kot strateški cilj, so smiselne primerjave z energetsko politiko: odvisnost od uvoza bi bilo treba čim bolj zmanjšati in se osredotočiti na trajnostno pokrivanje potreb z lastnimi viri.

4.2 V nasprotju z energetskim sektorjem, v katerem bi lahko nove tehnologije (veter, sončna energija, biomasa, vodik itd.) uspešno odgovorile na odsotnost fosilnih goriv, mora svetovni živilski sektor prilagoditi proizvodnjo in potrošnjo potencialu omejenega naravnega kapitala (predvsem zemljišč, vendar tudi biotske raznovrstnosti). To mora spremljati prednostna razvrstitev uporabe kmetijskih pridelkov. Glavna prednostna naloga mora biti oskrba ljudi predvsem z rastlinskimi proizvodi (žita, sadje, zelenjava itd.). Na srečo ni razloga za zaskrbljenost, da EU ne bi mogla pokriti teh potreb svojih prebivalcev. Vendar je treba glede na vse večjo zaskrbljenost zaradi lakote po svetu upoštevati, da te ni mogoče rešiti s proizvodnjo mesa, saj proizvodnja krme (in proizvodnja biomase za energijo) tekmuje s proizvodnjo hrane.

4.3 Ta konflikt glede rabe zemljišč še poslabšuje dejstvo, da se kmetijstvo praktično povsod v EU sooča s ponekod znatno konkurenco za zemljišča: po izračunih EU bo izguba kmetijskih zemljišč zaradi urbanizacije/gradnje, infrastrukture itd. privedla do tega, da bi se lahko obdelovalne površine do leta 2030 zmanjšale za skoraj milijon hektarjev.

4.4 Kljub temu so razmere v EU v svetovni primerjavi ugodne: kmetijstvo EU, ki sledi načelom evropskega modela kmetijstva ([22]), lahko vsem državljanom vsekakor zagotovi zadostne kakovostne rastlinske proizvode, zagotovi pa lahko tudi velike količine krme, vendar ne za zadovoljitev sedanjih potreb. Glede na verjetni izpad dobave žit iz Ukrajine in Rusije v regije, v katerih vlada lakota, se je treba vprašati, ali ne bi bilo treba v EU za krmo (oz. dodajanje gorivom) nameniti manj žit, da bi pomagali reševati vse večji svetovni problem lakote in tudi povečali oskrbo z beljakovinami.

4.5 V okviru evropske strategije za beljakovine je treba upoštevati, da prežvekovalci (vendar ne samo ti) zmorejo nekaj, česar ljudje ne morejo: prebavljajo lahko travo. Tudi pri monogastričnih živalih (prašičih in perutnini) bi lahko travinje dopolnjevalo del krmnih obrokov. Travinje bi zato moralo biti bistveni gradnik za trajnostno oskrbo z beljakovinami, vendar se v političnih razpravah zaenkrat premalo omenja. Tudi lanska odločitev EU o ponovni odobritvi živalske moke in moke iz žuželk v živalski krmi lahko prispeva k zmanjšanju deleža rastlinskih beljakovin v prehrani živali.

4.6 V novejših študijah strokovnih organov nemškega združenja za spodbujanje oljnic in beljakovinskih rastlin (*Union zur Förderung von Öl- und Proteinpflanzen*, UFOP) o potencialu oljne ogrščice in stročnic pri pridelavi in krmljenju je optimistično navedeno, da je mogoče z obdelovalnimi metodami pridelati veliko več oljne ogrščice in stročnic ter hkrati znatno razširiti kolobarjenje. Delež oljne ogrščice in stročnic bi lahko znašal približno 10 % obdelovalnih površin, pri stročnicah (zlasti zrnati grah, bob, sojina zrna, sladki volčji bob) to na primer pomeni več kot podvojitev sedanje ravni. Večja pridelava oljnic torej ne ovira trajnostne rabe zemljišč, ravno nasprotno. Vendar je to mogoče le na škodo drugih vrst pridelave.

4.7 Ta študija kaže tudi, da potreb sedanjega števila rejnih živali ni mogoče zadovoljiti na samozadosten način ter da je treba zmanjšati število živali, če se želimo približati cilju strateške avtonomije oskrbe.

([21]) Končno poročilo ZKL.
([22]) Mnenje EESO na lastno pobudo o reformi skupne kmetijske politike leta 2013 (UL C 354, 28.12.2010, str. 35).

4.8 EESO zato meni, da mora EU nujno izvesti študijo o vseevropskem potencialu beljakovinskih rastlin in oljnic, ki bi jih lahko pridelovali znotraj meja EU. Pri tem je treba upoštevati trajnostnost rabe zemljišč (kolobarjenje, rodovitnost tal, vključno z biotsko raznovrstnostjo). Rezultate te študije je treba nato uporabiti za določitev, kolikšne površine so potrebne za zdravo prehrano evropskih državljanov, temelječo na rastlinskih beljakovinah. Iz tega je nato mogoče sklepati, kaj preostane za živalsko krmo (ali energetske namene), in tudi, kaj je treba še uvoziti za živinorejo, ki bo ustrezala evropskim in svetovnim ekološkim mejam trajnostne živinoreje, usmerjene v dobrobit živali. Evropska strategija za beljakovine mora odgovoriti tudi na vprašanje, kako bo vplivala na veljavne trgovinske sporazume (na primer Mercosur) in kako zaščititi kmete v EU, ki gospodarijo trajnostno, pred uvozom iz netrajnostne proizvodnje.

4.9 Po mnenju EESO je treba poudariti, da bi lahko olja, pridobljena s pridelavo oljnic na 10 % ornih zemljišč EU, privedla do energetske samozadostnosti za oskrbo kmetijskih traktorjev z gorivom, če bi se uporabljala samo v te namene. EESO je že v prejšnjih mnenjih ([23]) poudaril, da je smiselno vzpostaviti ločen program za uporabo neestrificiranih (tj. čistih) rastlinskih olj v kmetijskih strojih in se ne zavzemati za dodajanje dizelskemu gorivu. Vendar bi bilo treba razmisliti tudi o uporabi goriv vrste B100 (100 % esterificirano rastlinsko olje). Pridobljena oljna pogača ([24]) je odlična beljakovinska krma (enako velja npr. za odpadke pri proizvodnji alkohola).

4.10 Nekatere države članice iz zelo različnih razlogov že zmanjšujejo število živali (npr. Nizozemska). To se lahko odredi na pravni podlagi ali vzpostavi s tržnimi instrumenti. EESO se poleg jasnih okoljskih standardov in standardov dobrobiti živali zavzema predvsem za tržne rešitve, ki ustvarjajo pogoje za izgradnjo novih regionalnih vrednostnih verig, ki bodo samozadostne in ne bodo nenehno odvisne od podpore. Hkrati bi morale, kolikor je to mogoče, ustvariti priložnosti za vsa živinorejska gospodarstva, vsem kmetom v EU pa omogočiti trajnostno proizvodnjo in varno preživetje. To zahteva zaščito pred nelojalno konkurenco in nepoštenimi trgovinskimi praksami, zato je treba povečati tržno moč kmetov v procesu preoblikovanja v svetovni trajnostni prehranski sistem.

4.11 To ponovno kaže, da mora trajnostna strategija EU za rastlinske beljakovine in rastlinsko olje obravnavati celoten kmetijski in prehranski sistem, saj izolirana strategija pridelave ni v pomoč.

4.12 Tržni mehanizmi morajo biti zasnovani tako, da izražajo dejanske socialne, družbene in okoljske stroške. Nedelovanje trga je mogoče odpraviti s posredovanjem države na podlagi dejstev in znanosti, katerega cilj je optimizirati kompromis med stroški in koristmi za družbo ob upoštevanju vseh interesov.

V Bruslju, 27. oktobra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

([23]) Mnenje EESO o uporabi energije iz obnovljivih virov (UL C 77, 31.3.2009, str. 43).
([24]) Iz oljne ogrščice se s stiskanjem pridobi približno tretjina olja in dve tretjini oljne pogače.